

ਨਵਾਂ ਜ਼ਮਾਨਾ, ਜਲੰਧਰ

 ? ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਕੀ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਰੁਝਾਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰਵਾਰ ਤੋਂ ਮਿਲਿਆ ਜਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਖੁਦ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋਏ।

–ਸੀਮਾ ਜੀ, ਛੱਬੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਕੋਈ ਲੈਣਾ–ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਪਰਵਾਰਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤੋਂ ਆਏ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਲਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੀ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਪਰ 6 ਦਸੰਬਰ 1992 ਦਾ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਸ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਾਗ਼ਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗਿਆ

ਖ਼ੈਤਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤੀ : ਡਾ. ਸੀਮਾ ਗੁਪਤਾ

ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦਿਨਾਂ ’ਚ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਆਇਆਂ ਮੈਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕੁ ਸਾਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਾਡਾ ਪਿੰਡ ਪਠਾਨਕੋਟ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਸਹੁਰਾ ਪਿੰਡ ਵੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ।

ਇੱਕ ਦਿਨ ਮੇਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ, ਭੂਸ਼ਣ ਧਿਆਨਪੁਰੀ ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੋਈ, ਜੋ ਸਾਹਿਤ, ਪੱਤਰਕਾਰਤਾ ਅਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਉਠਣ–ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਹੌਲੀ–ਹੌਲੀ ਸਮਝ ਆਉਣ ਲੱਗੀ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ? ਕਲਾ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਮੈਟ੍ਰਿਕ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ‘ਮੈਨੂੰ ਟੈਗੋਰ ਬਣਾ ਦੇ ਮਾਂ’ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਸਮਝਣਾ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ।

1992 ਤੋਂ ਸਾਹਿਤਕ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ–ਰਹਿੰਦੇ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਸੁਣਦੇ–ਪੜ੍ਹਦੇ ਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ–ਆਉਂਦੇ ਆਖ਼ਿਰਕਾਰ 2003 ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਫਟੜੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ।

ਸਾਡੇ ਪਰਵਾਰ ਵਿੱਚ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਮਰਹੂਮ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸ਼ੌਕ ਸੀ। ਉਹ ਅਖਬਾਰਾਂ ਤੇ ਕੁਝ ਕਿੱਸੇ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗਾਣੇ ਸੁਣਨਾ ਤੇ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਦੇਖਣਾ ਵੀ ਪਸੰਦ ਸੀ, ਪਰ ਸਾਹਿਤ, ਸੰਗੀਤ ਜਾਂ ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਜੋ ਇੱਕ ਰਚਨਾਤਮਕ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਮਾਹੌਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ।

 ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੋਂ ਲੌਗਿਨ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

–ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 2002 ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਦਿਲ ਵਾਲੀ ਫਟੜੀ’ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 2005 ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਦੂਜੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਅਤੀਤ ਦੇ ਸਿਰਨਾਵਾਂ ਆਈ, ਪਰ ਹੌਲੀ–ਹੌਲੀ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਈ ਠੀਕ ਉਪਯੁਕਤ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਜਿੰਨਾ ਮੈਨੂੰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਣ ਲਈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਤੇ ਡੂੰਘੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲਤਾ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਮੈਂ ਉਸ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੁੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਤਦ ਮੈਂ ਸੋਚਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕੀ ਰਾਹ ਜਾਵੇ ?

ਮੇਰੇ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ ਹਨ, ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਹਸਤਾਖਰ ਗੁਣ ਚੰਹਾਨ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਠਣਾ–ਬੈਠਣਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਲਿਖਣ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲ ਆ ਗਏ।

ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਤੇ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਚੱਲ ਰਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਮੈਂ ਵੀ ਹੌਲੀ–ਹੌਲੀ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

 ? ਤੁਹਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿਹੜੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਰਚਨਾਤਮਕ ਯਾਤਰਾ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ।

–ਮੇਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ। ਇਹੀ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹੀ ਦਿਨੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਂਅ ਸੀ ‘ਅਕਸ’।

ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਾਹਿਤਕ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁਰਦੇਵ ਚੰਹਾਨ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵਗੇਰੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੀ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਚੰਗੀ ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਜਾਂ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਤਦ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਲੇਖਕ ਤਸਦੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋਗੇ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਗਈ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਉਹ ਕਹਾਣੀ ‘ਅਕਸ’ ਪੱਤ੍ਰਿਕਾ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ–ਆਪ ਨੂੰ ਖ਼ੁਸ਼ਕਿਸਾਨ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਸੰਪਾਦਕ ਨੇ ਮੇਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਅਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਸਗੋਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਸ਼ਤਾਬਦੀ’ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਹਾਣੀ ਬਣੀ ਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਮੇਰੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਬਣਨ ਦੇ ਸਫ਼ਰ ਨੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਲੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

 ? ਤੁਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਕਵੀ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀ ਰਚਨਾ ਅੱਜ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਦਿਲ ਤੇ ਦਿਮਾਗ਼ ’ਤੇ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

–ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਨਾਮ ਦੇ ਵੀ ਕੋਈ ਇੰਨੇ ਵੱਡੇ ਸ਼ਾਇਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਦ ਮੇਰੀ ਉਮਰ ਲੱਗਭੱਗ ਛੱਬੀ ਸਾਲ ਸੀ। ਤਦ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦ ਮੈਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਉਸ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਹੌਲੀ–ਹੌਲੀ ਮੈਂ ਹਰ ਵੱਡੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵੀਆਂ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਫੇਸਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਕਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੋਹਨ ਭੰਡਾਰੀ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਲੇਖਕ ਸਨ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਨਾਂਅ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੇਰੇ ਸਮਕਾਲੀ ਤੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਭ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਲ ਚੰਹਾਨ, ਭੂਸ਼ਣ ਧਿਆਨਪੁਰੀ, ਪੰਮ ਦੱਸੀ, ਗੁਲਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਧੀਰ, ਰਾਮ ਸਰੂਪ ਅਣਖੀ, ਆਦਿ ਨਾਲ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸੰਪਰਕ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ।

ਮੈਂ ਸੱਚ ਕਹਾਂ, ਤਾਂ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰਿਹਾ। ਅੱਜ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਜਾਹ ਫੀਸਦੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁਣਗੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਸੁਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਮੈਨੂੰ ਟੈਗੋਰ ਬਣਾ ਦੇ ਮਾਂ’, ‘ਆਖ਼ਰੀ ਸਵਾਰੀ’, ‘ਸਵੇਰ ਹੋਣ ਤੱਕ’, ‘ਤਸ਼ਭੀਆਂ’, ‘ਪੇਸ਼ੀ ਦੇ ਨਿਆਣੇ’, ‘ਸਾਬਣ ਦੀ ਟਿੱਕੀ’ ਵਰਗੀਆਂ ਕਈ ਰਚਨਾਵਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਵੱਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

 ? ਮੂਲ ਤੌਰ ’ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਹੋ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦੇ ਹੋ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਲੌਗਿਆ

ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਿਖੋ ? ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਂ–ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਹੋਣਾ ਹੈ ਜਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਹੈ।

–ਮੈਂ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਨ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਅਦਾਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਹੋਏ ਹਨ ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਜੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਿਕਸ਼ਿਤ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਇੱਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪ ਘਟਨਾ ਸੁਣਾਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਣੀ ਪਲੇਨੀ ਕਿਤਾਬ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਗਏ। ਪਰਿਕਸ਼ਿਤ ਸਾਹਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਵੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਾਲ ਸਨ। ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਜੀ ਬਹੁਤ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਆਸ਼ੀਰਵਾਦ ਲੈਣਗੇ।

ਉਹ ਲੋਕ ਟੈਗੋਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਚਰਨ ਛੂਹੇ ਅਤੇ

ਗੋਵਰਧਨ ਗੱਬੀ

ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਲਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਜਿਲਦ ਵੇਖੀ, ਬੋੜਾ ਜਿਹਾ ਕਿਤਾਬ ਨੂੰ ਪਲਟਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਪਰਵਾਰ, ਫ਼ਿਲਮਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਮ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ।

ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਜੀ ਨੂੰ ਬੋੜਾ ਬੁਰਾ ਲੱਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇੰਨੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਸਨ, ਪਰ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਉਸ ’ਤੇ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ।

ਆਖ਼ਿਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੁੱਛ ਹੀ ਲਿਆ, ਗੁਰੂ ਜੀ, ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗੀ ?

ਤਦ ਰਵਿੰਦਰ ਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਬੋਲੇ, ਕਿਤਾਬ ਚੰਗੀ ਹੈ ਬਲਰਾਜ, ਪਰ ਇਹ ਦੱਸੋ, ਕਿਤਾਬ ਮਾਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ ?

ਬਲਰਾਜ ਸਾਹਨੀ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਪੰਜਾਬੀ।

ਇਸ ’ਤੇ ਟੈਗੋਰ ਜੀ ਬੋਲੇ, ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਕਿਉਂ ਲਿਖਦੇ ਹੋ ? ਮੈਂ ਬੰਗਾਲੀ ਹਾਂ ਤੇ ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਬੰਗਾਲੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ..ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ..ਮੇਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨੱਥਾ ਇਨਾਮ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ।

ਪ੍ਰਿਕਸ਼ਿਤ ਸਾਹਨੀ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਬਹੁਤ ਡੂੰਘਾ ਆਸ਼ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਇਹ ਵੈਸ਼ਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਮਾਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀ ਆਜ਼ਾਦੀ, ਸਹਿਜਤਾ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਓਨੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਮਾਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੇਡ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਕੜ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਹਿੰਦੀ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੀ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਲਿਖ ਸਕਾਂਗਾ, ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਜੇ ਗੱਲ, ਜੋ ਆਪਣਾਪਣ, ਜੋ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੂ ਮੇਰੀ ਮਾਤਰ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਹੈ, ਉਹ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ। ਮੇਰੇ ਮਿਆਲ ਵਿੱਚ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਹੱਸਦਾ ਹੈ, ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਸੱਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਉਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸੱਚੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

 ? ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਸੀਮਿਤ ਹੈ।

–ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਦਾਇਰਾ ਕਦੇ ਵੀ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਦਮ ਹੈ, ਸੱਚਾਈ ਹੈ ਅਤੇ ਡੂੰਘਾਈ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਲਿਓ ਟਾਲਸਟਾਏ ਵਰਗੇ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਦੇ ਹਾਂ। ਦੁਨੀਆ ਦੀਆਂ ਵੱਡੇ–ਵੱਧ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੇ ਦੋ ਏਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਸਾਡੇ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਚੰਗਾ ਸਾਹਿਤ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ ਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਕੁਰਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਡੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਹੱਦਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰ ਜਾਵੇਗੀ। ਲੋਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨਾ ਚਾਹਣਗੇ, ਸਮਝਣਾ ਚਾਹਣਗੇ ਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਜੁੜਨਗੇ।

 ? ਤੁਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਸਤਰੀ–ਪੁਰਸ਼ ਸੰਬੰਧਾਂ ’ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ, ਜਦਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ’ਤੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ। ਕੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਆਲੋਚਨਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ।

–ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇਸਤਰੀ–ਪੁਰਸ਼ ਸੰਬੰਧਾਂ ’ਤੇ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਂ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ’ਤੇ ਮੈਂ ਕਾਫ਼ੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਹਾਲ ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਨਯਨ ਭੰਗ’ ਵਿੱਚ ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਸਤਰੀ ਅਤੇ ਪੁਰਸ਼ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੇ ਆਧਾਰਤ ਹਨ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੀ ਮੈਂ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਈ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਭਧਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਤੇ ਮਸਲਿਆਂ ’ਤੇ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ–ਪੁਸਤਕ ‘ਆਪਣਾ ਘਰ’ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਈ ਸਾਰੇ ਸਵਾਲਾਂ ਤੇ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਉਂਠਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਾਂ, ਇਹ ਸੱਚ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ

‘ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸ ਭਾਸ਼ਾ ’ਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਜਿਉਂਦਾ’

ਤਾਂ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੋਵਰਧਨ ਗੱਬੀ ਅਸ਼ਲੀਲ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਮਰਦ ਆਲੋਚਕ ਸਨ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਮਹਿਲਾ ਆਲੋਚਕ ਜਾਂ ਮਹਿਲਾ ਲੇਖਿਕਾ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਸ਼ਲੀਲ ਹਨ ਜਾਂ ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਨੀਚਾ ਦਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਸ਼ਾਇਦ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ‘ਨਯਨ ਭੰਗ’ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ। ਮੇਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਦੇ ਵੀ ਅਸ਼ਲੀਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੈਂ ਇਸਤਰੀ–ਪੁਰਸ਼ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਜਟਿਲਤਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਉਲਝਣਾਂ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੱਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਚਾਹੇ ਉਹ ਸਮਾਜਿਕ ਤੌਰ ’ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਿਸ਼ਤੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਵਰਜਿਤ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸੰਬੰਧ।

ਮੈਂ ਇਹ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ, ਪੀੜਾਂ, ਇਕੱਲਾਪਣ, ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਵਾਂ ਕੀ ਹਨ? ਉਹੀ ਸਭ ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਲਿਖਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵਿਰੋਧ ਵੀ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਹਿਤਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਪਰ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਸੰਤੋਖ ਭਰੀ ਗੱਲ ਇਹ ਰਹੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਕੀਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਇੱਕ ਲੇਖਕ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਵੀਕਾਰਤਾ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

 ? ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਪਛਾਤਾਉਂਦੇ ਨਹੀਂ ਦਿਖਾਉਂਦੇ, ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਸ਼ਿੱਠਿਆ ਦਿੰਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਕੀ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ? ਕੀ ਕੋਈ ਖ਼ਾਸ ਕਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

–ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਕਿਸੇ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਘੜਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਹੌਲੀ–ਹੌਲੀ ਪਾਤਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਹ ਖੁਦ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ ਤਾ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਸ਼ਿੱਠਿਆ ਦੇਣੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ।

ਇੱਕ ਮੰਜ਼ਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੇਖਕ ਉਹਨਾਂ ਪਾਤਰਾਂ ’ਤੇ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕੁਝ ਵੀ ਬੋਧ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਉਹ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕੁਝ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਜਾਲੂੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਵੇਗੀ।

ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵੀ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਵਿਚਾਰ, ਬੀਮ ਜਾਂ ਉਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣ ਬੈਠਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਲਿਖਦੇ–ਲਿਖਦੇ ਕਹਾਣੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਔਤ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਖੁਦ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਮੈਂ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੱਖਰੀ ਥਾਂ ’ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਇਹ ਤੈਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਕਿ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਜਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਨੈਤਿਕ ਸ਼ਿੱਠਿਆ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਪਾਤਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ’ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੇਰੇ ਲਈ ਕਹਾਣੀ ਲਿਖਣਾ ਸਿਰਫ਼ ਘਟਨਾਵਾਂ ਘੜਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਜੀਵੰਤ ਤੇ ਰਹੇ ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਜਾਲੂੀ ਜਾਂ ਫਾਲਤੂ ਦੀ ਨੈਤਿਕਤਾ ਜਾਂ ਸੰਦੇਸ਼ ਬੋਧਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

 ? ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਲਕੀ–ਫੁਲਕੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੌਰਾਨ ਤੁਸੀਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤ ’ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤਾਂ ਕੀ ਮੈਂ ਇਹ ਮੰਨਾ ਕਿ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਜਦਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰਕ ਦਬਾਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

–ਨਹੀਂ, ਐਸਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੇਰੇ ਲਈ ਪਾਤਰ ਕੋਈ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਕਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਪਾਤਰ ਹਨ, ਜੋ ਅਨਪੜ੍ਹ

ਗੋਵਰਧਨ ਗੱਬੀ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ‘ਨਾਇਨ ਭੋਗ’ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਦੇ ਡਾ. ਜਸਵਿੰਦਰ ਕੌਰ ਬਿਦਰਾ ਤੇ ਹੋਰ।

ਹਨ, ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਹਨ, ਬਜ਼ੁਰਗ ਔਰਤਾਂ ਹਨ ਤੇ ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਕਰੀ ਜਾਂ ਬਾਹਰੀ ਕੰਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ।

ਬਨਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਔਰਤਾਂ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਤਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੰਘਰਸ਼ ਹੋਰ ਵੀ ਡੂੰਘਾ ਤੇ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵਾਰ–ਵਾਰ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਘਰ ਸੰਭਾਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਲਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਤੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਹੋ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਪੂਰੇ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਢੁੱਪ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਇਕੱਲੇਪਣ ’ਤੇ ਵੀ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ।

ਪਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਜਿਹੇ ਕਿਰਿਆਵਿਹੀਣ ਪਾਤਰਾਂ ’ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਜੋ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤੋਂ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਮੈਂ ਅਜਿਹੀ ਔਰਤ ’ਤੇ ਕਹਾਣੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ, ਜੋ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਿਰਫ਼ ਟੀ ਵੀ ਸੀਰੀਅਲ

ਵੇਖ ਕੇ ਸਮਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਦੀ ਰਹੇ।

ਮੈਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਦਿਲਚਸਪੀ ਹੈ, ਜੋ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ–ਛੋਟੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਬਚਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਔਰਤ ਜੋ ਘਰ ਵੀ ਸੰਭਾਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਪਤੀ ਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ’ਤੇ ਸਹੇਲੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿੱਟੀ ਪਾਰਟੀ ਕਰ ਲੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਦੇ ਫ਼ਿਲਮ ਦੇਖਣ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਫਿਰ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਘਰ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਵੀ ਸੰਭਾਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਡਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਜਿਉਂਦੀਆਂ, ਸਗ